

Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини і фізичної реабілітації

Хронічне обструктивне захворювання легень

Бринза М.С., Вороненко О.С.
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

План лекції

1. Визначення
2. Епідеміологія
3. Фактори ризику та етіологія
4. Механізми розвитку
5. Класифікація
6. Клінічні ознаки
7. Діагностика
8. Лікування
9. Прогноз
10. Профілактика

- **ХОЗЛ** – це тип легеневих захворювань зі зниженням функції легенів, при якому пацієнти можуть мати ознаки хронічного бронхіту та/або емфіземи. Також цей стан характеризується тривалою обструкцією повітряного потоку, яка не може бути повністю оборотна. Основні симптоми включають задишку і кашель з виробленням мокротиння, деякі значні позалегенові ефекти та важливі супутні захворювання, які можуть сприяти тяжкості захворювання у окремих пацієнтів.

Епідеміологія

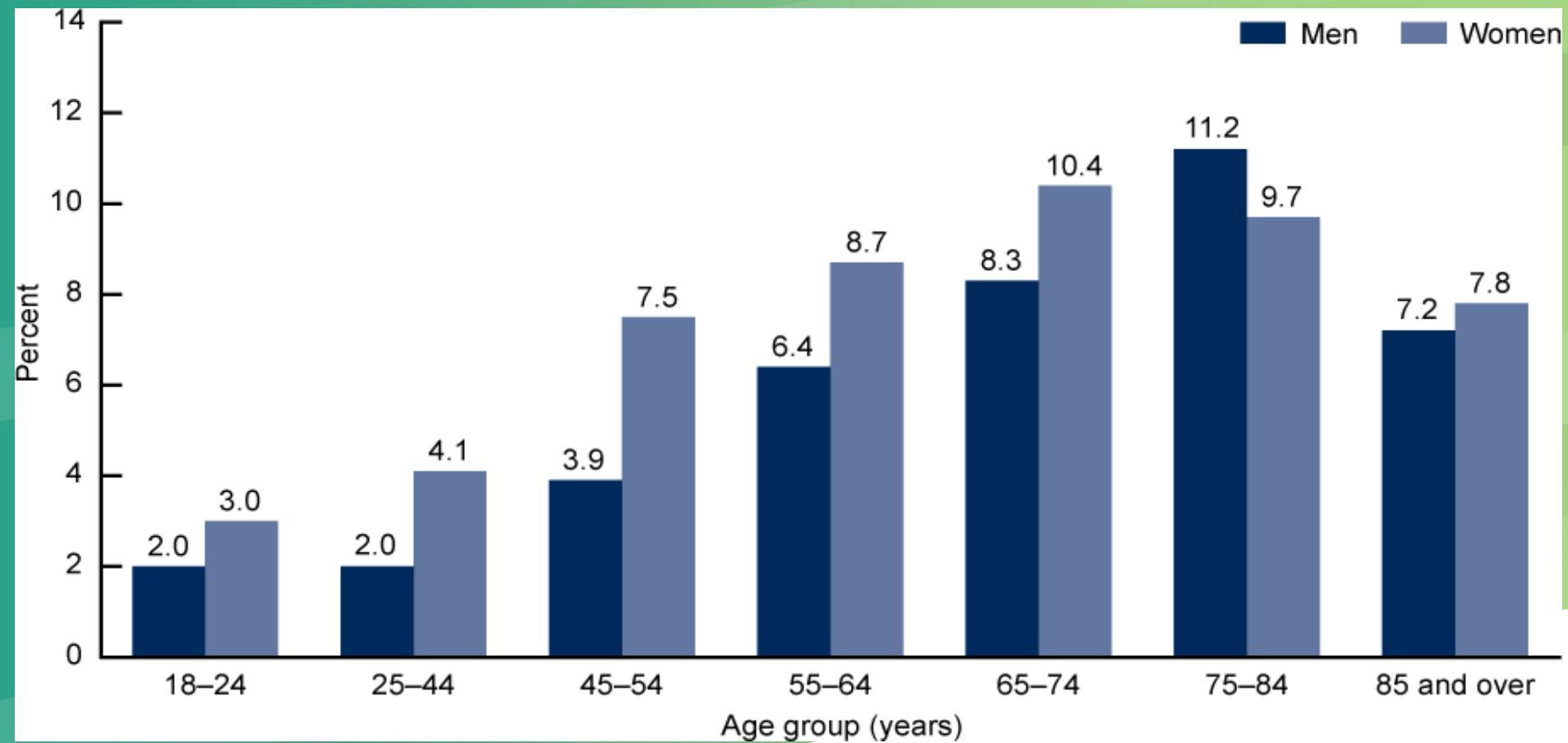
- У глобальному масштабі станом на **2010** рік приблизно **329** мільйонів людей (4,8% населення) страждають на ХОЗЛ
- В Англії приблизно **0,84** мільйона чоловік (з **50** мільйонів) мають діагноз ХОЗЛ; це означає приблизно одну людину з **59**, яка отримує діагноз ХОЗЛ в якийсь момент свого життя
- У США приблизно **6,3%** дорослого населення, що нараховує приблизно **15** мільйонів людей, діагностовано ХОЗЛ

- Захворювання майже однаковою мірою вражає чоловіків та жінок, оскільки в країнах розвиненого світу спостерігається посилення вживання тютюну

- • ХОЗЛ частіше зустрічається у людей старшого віку

- • Кількість смертей від ХОЗЛ у 2012 році стала третьою провідною причиною смерті.

Хронічна обструктивна хвороба легень серед дорослих У віці 18 років і більше у США, 1998-2009.

Фактори ризику та Етіологія

- Куріння: курці в 13 разів частіше помирають від ХОЗЛ
- Забруднення повітря: забруднювачі в приміщенні та на вулиці
- Професійні пили та хімічні речовини: промисловий пил, хімічні речовини та гази

Генетика: у рідкісних випадках генетичні фактори можуть спричинити людей, які ніколи не курили (брак білка $\alpha 1$ -антитрипсину (ААТ), хвороба Салла та ін.)

- Внутрішньовенне вживання наркотиків: пошкодження легеневих судин, що є наслідком нерозчинного наповнювача, що міститься в метадоні або метилфенідаті
- Порушення сполучної тканини: латекс Кутіса, синдром Марфана, синдром Елерса-Данлоса, синдром васкуліту тощо.
- Синдроми імунодефіциту
- Вік: захворюваність на ХОЗЛ зростає з віком.

Healthy lungs

Emphysema

Smoking and Emphysema

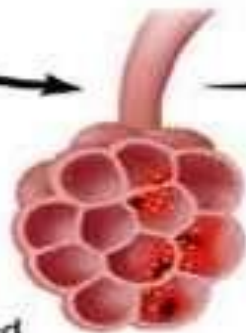
Healthy alveoli

Harmful particles trapped in alveoli

Inflammatory response triggered

Large air cavity lined with carbon deposits formed

Inflammatory chemicals dissolve alveolar septum

Механізми розвитку

- Патологічні зміни ХОЗЛ відбуваються у великих (центральных) дихальних шляхах, малих (периферичних) бронхіолах та паренхімі легенів
- Більшість випадків є наслідком дії шкідливих подразників, найчастіше сигаретного диму
  - Нормальна запальна реакція посилюється у осіб, схильних до розвитку ХОЗЛ
  - Збільшення кількості активованих поліморфноядерних лейкоцитів та макрофагів вивільняє еластази, що призводить до руйнування легенів

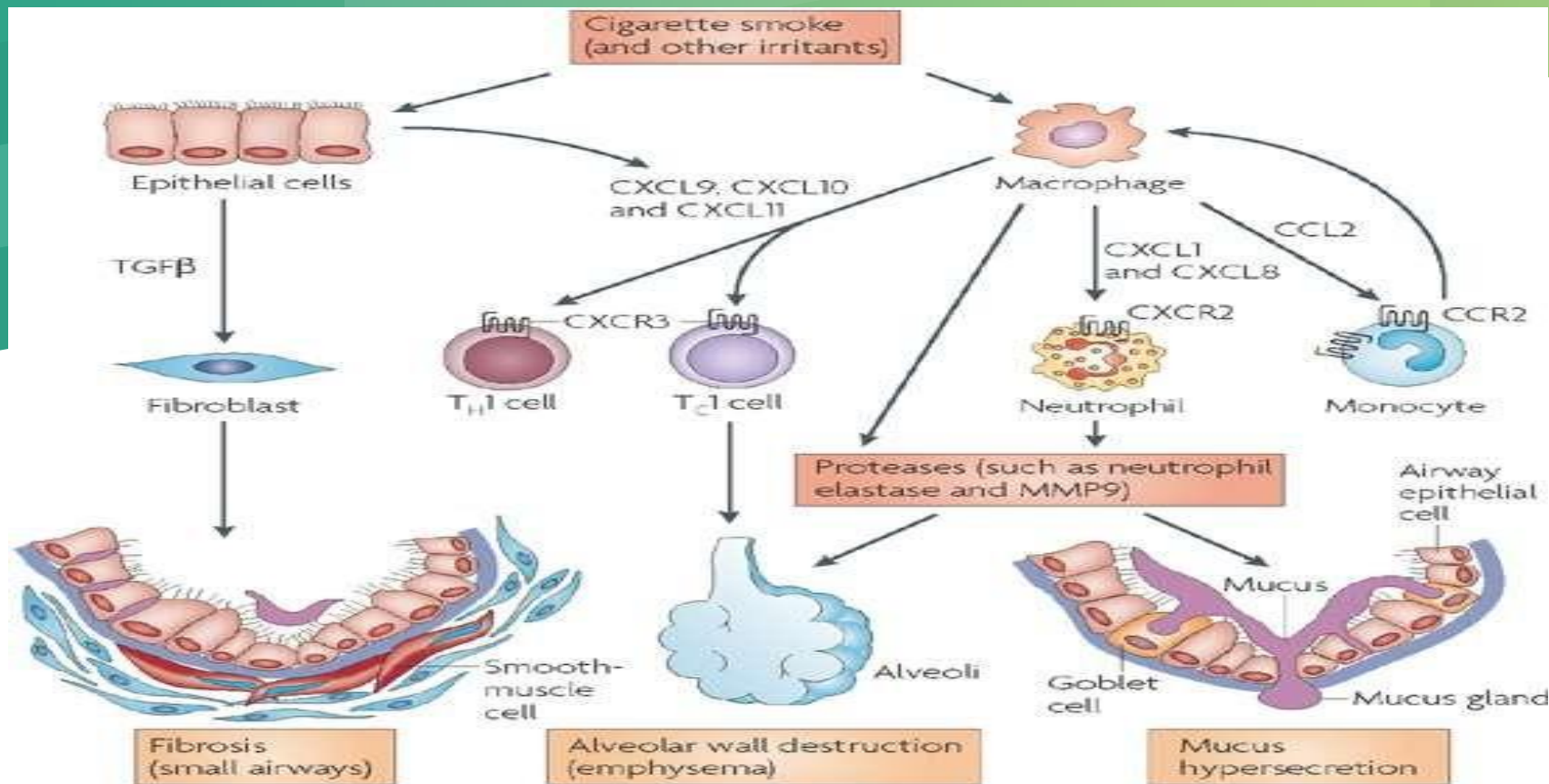
Механізми розвитку

- Запропоновано також прискорене старіння та аутоімунні механізми
- Дим сигарети викликає приплив нейтрофілів, який необхідний для секреції ММП; це говорить про те, що для розвитку емфіземи потрібні нейтрофіли та макрофаги
- Крім макрофагів, Т-лімфоцити, зокрема CD8 +, відіграють важливу роль у патогенезі обмеженого потоку повітря, спричиненого курінням.

Механізми

- Порушення регуляції апоптозу та дефектний кліренс апоптотичних клітин макрофагами відіграють важливу роль при запаленні дихальних шляхів, особливо при емфіземі
- У пацієнтів зі стабільною ХОЗЛ без відомих серцево-судинних захворювань спостерігається висока поширеність мікроальбумінурії, що пов'язано з гіпоксемією, незалежною від інших факторів ризику.

Емфізема

Емфізема легенів – хвороба дихальних шляхів, що характеризується патологічним розширенням повітряних просторів дистальних бронхіол, яке супроводжується деструктивно-морфологічними змінами альвеолярних стінок.

Емфізема

- Це призводить до різкого зниження альвеолярної площі поверхні, яка доступна для газообміну
- Зміни альвеол призводить до обмеження потоку повітря на 2 механізми:
  - 1) зміна альвеолярних стінок призводить до зниження еластичності, що обмежує потік повітря,
  - 2) втрата опори альвеолярної структури призводить до звуження дихальних шляхів, що далі обмежує повітряний потік
- Емфізема має 3 морфологічні закономірності: центриацинарний, панацінарний, дистальний ацінарний (парасептальний)

Емфізема

- Центриацинарна емфізема характеризується осередковим руйнуванням і обмежується дихальними бронхіолами і центральною частиною ацинуса
- Панацинарна емфізема охоплює всю альвеолу дистально до термінальної бронхіоли
- Дистальна ацинарна емфізема - найменш поширена форма і включає дистальні структури дихальних шляхів, альвеолярні протоки, і мішечки

Емфізема

- Поступове руйнування альвеолярних перегородок і легеневе капілярне русло при емфіземі призводить до зниження здатності до оксигенації крові
- Організм компенсує зниженим серцевим викидом і гіпервентиляцією
- Врешті-решт у пацієнтів розвивається втрата м'язів і втрата ваги

Класифікація та стадії розвитку хронічної обструктивної хвороби легень

Стадія перебігу ХОЗЛ	Характеристика
I. Легка	Хронічний кашель і продукція мокроти зазвичай, але не завжди. $ОФВ1 / ФЖЕЛ \leq 70\%$ $ОФВ1 \geq 80\%$ належних величин
II. Середньотяжка	Хронічний кашель і продукція мокроти зазвичай, але не завжди. $ОФВ1 / ФЖЕЛ \leq 50\%$ $ОФВ1 < 80\%$ належних величин
III. Тяжка	Хронічний кашель і продукція мокроти зазвичай, але не завжди. $ОФВ1 / ФЖЕЛ \leq 30\%$ $ОФВ1 < 50\%$ належних величин
IV. Вкрай тяжка	$ОФВ1 / ФЖЕЛ \leq 70$ $ОФВ1 < 30\%$ належних величин $ОФВ1 < 50\%$ належних величин в поєднанні з хронічною дихальною недостатністю або правошлуночковою недостатністю

Фази перебігу ХОЗЛ:

“За клінічними ознаками виділяють дві основні фази перебігу ХОЗЛ - стабільну і загострення захворювання.

Стабільним вважається стан, коли прогресування захворювання можна виявити лише при тривалому динамічному спостереженні за хворим, а вираженість симптомів істотно не змінюється з плином часу.

Загострення - погіршення стану хворого, що проявляється наростанням симптоматики і функціональними розладами, що тривають не менше 5 днів. Загострення можуть починатися поступово або можуть характеризуватися стрімким погіршенням стану хворого з розвитком гострої дихальної і правошлуночкової недостатності.

Клінічні ознаки:

- задишка
- емфізематозна грудна клітка;
- хрипи або ослаблене дихання;
- видих крізь зімкнені губи;
- використання допоміжної мускулатури під час дихання;
- парадоксальний рух нижніх ребер;
- зменшення кістково-стернальної відстані;
- зменшення меж серцевої тупості;
- периферичні набряки;
- ціаноз;
- вибухання яремних вен;
- кахексія.

“ Ключові показники для діагнозу ХОЗЛ

- хронічний кашель
- хронічне виділення мокротиння
- гострі бронхіти, що багаторазово повторюються
- задишка: прогресуюча (збільшення вираженості з плином часу), постійна (щоденні прояви), погіршення при фізичному навантаженні, що підсилюється під час інфекцій дихальних шляхів
- анамнез, який вказує на чинники ризику: тютюнопаління, запиленість та хімікати на робочому місці, побутовий дим (приготування їжі та опалення)

Діагностика

Найважливіший етап діагностики ХОЗЛ – **аналіз функції зовнішнього дихання (ФЗД)**. Він необхідний не тільки для визначення діагнозу, але і для встановлення ступеня тяжкості захворювання, складання індивідуального плану лікування, визначення ефективності терапії, уточнення прогнозу протікання хвороби і оцінки працездатності.

Встановлення процентного співвідношення ОФВ1/ФЖЄЛ найчастіше застосовується в лікувальній практиці.

Зменшення обсягу форсованого видиху в першу секунду до форсованої життєвої ємкості легенів ОФВ1/ФЖЄЛ до 70% – початкова ознака обмеження повітряного потоку навіть при збереженій ОФВ1 > 80% належної величини.

Низька пікова швидкість потоку повітря на видиху, незначно змінюється при застосуванні бронходилататорів також говорить на користь ХОЗЛ.

При вперше діагностованих скаргах і зміни показників ФЗД спірометрія повторюється протягом року.

Обструкція визначається як хронічна, якщо вона фіксується не менше 3-х разів за рік (незважаючи на проведенне лікування), і діагностується ХОЗЛ.

Діагностика

“

Моніторування ОФВ1 – важливий метод підтвердження діагнозу. Спірометричний вимір показника ОФВ1 здійснюється багаторазово протягом декількох років. Норма щорічного падіння ОФВ1 для людей зрілого віку знаходиться в межах 30 мл на рік. Для пацієнтів з ХОЗЛ характерним показником такого падіння є 50 мл на рік і більше.

Діагностика

Бронхолітичний тест –первинне обстеження, при якому визначається максимальний показник ОФВ1, встановлюються стадія і ступінь тяжкості ХОЗЛ, а також виключається бронхіальна астма (при позитивному результаті), обирається тактика і обсяг лікування, оцінюється ефективність терапії і прогнозується перебіг захворювання.

Дуже важливо відрізнити ХОЗЛ від бронхіальної астми, так як у них часто зустрічаються однаковий клінічний прояв – бронхообструктивний синдром.

Однак підхід до лікування одного захворювання відрізняється від іншого.

Головна ознака при діагностиці – оборотність бронхіальної обструкції, яка є характерною особливістю бронхіальної астми.

Встановлено, що у людей з діагнозом ХОЗЛ після прийому бронхолітика відсоток збільшення ОФВ1 – менше 12% від вихідного (або ≤ 200 мл), а у пацієнтів з бронхіальною астмою він, як правило, перевищує 15%.

Діагностика

“

Монітування ОФВ1 – важливий метод підтвердження діагнозу. Спіреометричний вимір показника ОФВ1 здійснюється багаторазово протягом декількох років. Норма щорічного падіння ОФВ1 для людей зрілого віку знаходиться в межах 30 мл на рік. Для пацієнтів з ХОЗЛ характерним показником такого падіння є 50 мл на рік і більше.

Діагностика

Рентгенологічні ознаки обумовлені наявністю:

- 1) емфіземи** (легені великого об'єму, низьке стояння діафрагми, вузька тінь серця, збільшений ретростернальний повітряний простір, іноді – емфізематозні були);
- 2) пневсклерозу** (розширення коренів легень, посилення легеневого рисунку).

Візуалізація досліджень

Візуалізація досліджень

Діагностика

ЕКГ може виявляти зміни, які характерні для легеневого серця.

ЕхоКГ необхідна для виявлення симптомів легеневої гіпертензії і змін правих відділів серця.

Загальний аналіз крові – за його допомогою можна оцінити показники гемоглобіну і гематокриту (можуть бути підвищені через еритроцитоз).

Визначення рівня кисню в крові (SpO₂)– пульсоксиметр, неінвазивне дослідження для уточнення вираженості дихальної недостатності, як правило, у хворих з важкою бронхіальною обструкцією. Киснева насиченість крові менше 88%, що визначається в спокої, вказує на виражену гіпоксемію і необхідність призначення оксигенотерапії.

Лікування

- Оцінка та моніторинг захворювання, зменшення факторів ризику, управління стійкою ХОЗЛ, управління загостреннями
- **Цілі управління** - полегшити симптоми, запобігти прогресуванню хвороби, поліпшити толерантність до фізичних вправ, покращити стан здоров'я, запобігти та лікувати ускладнення та загострення, зменшити смертність та запобігти або мінімізувати побічні ефекти від лікування

Лікування

“

- Важливими компонентами управління є відмова від куріння, медикаментозне лікування бронходилататорами, а також інгібіторами запалення, фізичні вправи та, при запущених захворюваннях, киснева терапія, вакцинація проти грипу раз на рік, вакцинація пневмококами раз на 5 років
- Важлива легенева реабілітація, найефективнішим компонентом легеневої реабілітації є фізичні вправи.

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгаля-тор (мкг)	Розчин для небулай-зера (мг/мл)	Для перораль- ного застосування	Ампули для ін'єкцій (мг)	Трива-лість дії (годин)
<i>b2-агоніст</i>					
<i>Короткої дії</i>					
Сальбута-мол	100 (ДАІ, активо- ваний вдихом інгалятор – (АВІ)	2,5/2,5 небули			4-6
Фенотерол	100 (ДАІ)				4-6

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгаля-тор (мкг)	Розчин для небулай-зера (мг/мл)	Для перораль- ного застосування	Ампули для ін'єкцій (мг)	Трива-лість дії (годин)
<i>b2-агоніст</i>					
<i>Пролонгованої дії</i>					
Індакатерол	150-300 (СПІ)				24
Сальмете-рол	25 (ДАІ)				12+
Формотерол	12 (СПІ)				12+

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгаля-тор (мкг)	Розчин для небулай-зера (мг/мл)	Для перораль- ного застосування	Ампули для ін'єкцій (мг)	Трива-лість дії (годин)
Антихолінергетики					
<i>Короткої дії</i>					
Іпратропію бромід					6-8
<i>Пролонгованої дії</i>					
Тіотропію бромід	18 (СПІ)				24+

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгаля-тор (мкг)	Розчин для небу-лайзера (мг/мл)	Для перораль- ного застосу- вання	Ампули для ін'єкцій (мг)	Трива-лість дії (годин)
Комбінація b2-агоніста короткої дії з антихолінергетиком в одному інгаляторі					
Фенотерол/ іпратропію бромід	50/20 (ДАІ)	0,5/0,25 в 1 мл, фл. 20, 40 мл			6-8
Метилксантини					
Теофілін			200 мг, 300 мг		10 - 12
Доксофілін			400 мг		> 6

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгалятор (мкг)	Розчин для небулайзера (мг/мл)	Для пер- орального застосуван-ня	Ампули для ін'єкцій (мг)	Тривалість дії (годин)
Інгаляційні глюкокортикостероїди					
Бекломета-зон	50, 250 мкг ДАІ, 100, 250 мкг (ДАІ, АВІ)				
Будесонід	100, 200 мкг (СПІ)	0.25/1; 0.5/1, небули по 2 мл			
Флютиказон	50, 125 (ДАІ)	0,5/2; 2/2, небули по 2 мл			

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгалятор (мкг)	Розчин для небулайзера (мг/мл)	Для пер- орального застосуван-ня	Ампули для ін'єкцій (мг)	Тривалість дії (годин)
Комбінація b2-агоністів тривалої дії з глюкокортикостероїдами в одному інгаляторі					
Сальмете-рол / флютиказон	25/50, 25/125, 25/250 (ДАІ), 50/100, 50/250, 50/500 (СПІ)				
Формотерол/ будесонід	4,5/80, 4,5/160 (СПІ)				

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгалятор (мкг)	Розчин для небулайзера (мг/мл)	Для пер- орального застосуван-ня	Ампули для ін'єкцій (мг)	Тривалість дії (годин)
Системні глюкокортикостероїди					
Метилпред- нізолон			4 мг, 8 мг (табл)	Порошок для розчину для ін'єкцій 40 мг, 80 мг, 125 мг, 500 мг, 1000 мг	
Преднізолон			5 мг (табл)	30 мг/мл, ампули по 1 мл	

Форми і типові дози препаратів в лікуванні ХОЗЛ

Препарат	Інгалятор (мкг)	Розчин для небулайзера (мг/мл)	Для пер- орального застосуван-ня	Ампули для ін'єкцій (мг)	Тривалість дії (годин)
Інгібітор фосфодіестерази 4					
Рофлуміласт			500 мкг (табл)		24
Нестероїдні протизапальні засоби					
Фенспірид			80 мг (табл)		

Лікування загострення

- Інгаляційні бронходилататори
- Системні кортикостероїди
- Антибіотики
- Теофілін та інші метилксантини
- Стимулятори дихання
- Киснева терапія
- Неінвазивна вентиляція
- Інвазивна вентиляція
- Інтенсивна терапія
- Респіраторна фізіотерапія

Прогноз

- ХОЗЛ є хронічним, прогресуючим захворюванням
- Спірометрія, що забезпечує дані про ОФВ₁, є найпоширенішим показником прогресування захворювання
- Велика група пацієнтів із ХОЗЛ II + стадії, які спостерігалися кожні 6 місяців протягом 3 років, показали середньорічне зниження ОФВ₁ на 33 мл
- Щорічне зниження ОФВ₁ > 40 мл спостерігалось у 38% пацієнтів, тоді як 8% показали середньорічне збільшення на 20 мл

Прогноз

- Поточне куріння та емфізема пов'язані з більш швидким зниженням ОФВ 1.
- • Факторами, які вказують на поганий прогноз, є часті загострення, дихальна недостатність, та супутні захворювання

Профілактика

- Виявлення та зменшення впливу факторів ризику є важливими кроками у профілактиці та лікуванні ХОЗЛ
- Всім людям, які палять, слід заохочувати кинути палити незалежно від стану хвороби
- Курцям без ХОЗЛ слід пропонувати поради щодо відмови від куріння
- Запобігання пасивного куріння у внутрішньоутробному та ранньому житті важливо для зменшення ризику виникнення ХОЗЛ у дорослому житті

Профілактика

- Важлива профілактика загострень ХОЗЛ: вакцинація проти грипу та пневмококів, а також лікування бронхолітичними засобами, що інгалюються, та кортикостероїдами з інгаляцією, працюють на зменшення загострень та госпіталізації ХОЗЛ.

Дякуємо за увагу